

KATEHEZA PAPE BENEDIKTA XVI.

NA OPĆOJ AUDIJENCIJI

Srijeda, 2. srpnja 2008.

Ozračje u kojem je živio Pavao

Draga braćo i sestre,

danas započinjemo novi ciklus kateheza koje posvećujemo velikom apostolu, svetom Pavlu. Njemu je, kao što vam je poznato, posvećena ova godina koja je počela liturgijskom proslavom svetih Petra i Pavla, 29. lipnja 2008., a traje sve do istoga blagdana 2009. godine. Apostol Pavao, izvrstan lik kojega je gotovo nemoguće oponašati, ali ipak poticajan, stoji pred nama kao primjer potpunoga posvećenja Gospodinu i njegovoj Crkvi, te velike otvorenosti čovječanstvu i njegovim kulturama. Dobro je stoga da mu damo posebno mjesto, ne samo u našoj pobožnosti, nego i u nastojanju da shvatimo što on to ima reći i nama, kršćanima današnjice. Kod ovog našeg prvog susreta želimo zastati kako bismo promotrili okruženje u kojem je on živio i djelovao. Moglo bi se činiti da bi nas takva tema mogla odvesti daleko od našeg vremena, budući da je riječ o vremenu od prije dvije tisuće godina. Pa ipak, to stoji samo naizvan i djelomično, jer bismo mogli zaključiti da se, po mnogo čemu, današnji društveno-kulturalni kontekst ne razlikuje mnogo od tadašnjega. Prvotni i temeljni čimbenik o kojem valja voditi računa predstavlja odnos između okruženja u kojem se Pavao rađa i razvija i globalnog konteksta u koji se potom uključio. On dolazi iz vrlo jasno određene i uokvirene kulture, bez sumnje manjinske, a to je kultura izraelskoga naroda i njegove tradicije.

U antičkom svijetu, navlastito u Rimskom carstvu, kako nas poučavaju stručnjaci za to područje, Židovi su vjerojatno predstavljali oko 10% ukupnoga stanovništva; ovdje u Rimu njihov je broj sredinom prvog stoljeća bio još manji, te su dostizali najviše tri posto stanovništva grada. Njihova uvjerenja i njihov stil života, kako se događa još i danas, bitno su odudarali od okruženja, što je moglo dovesti do dvije posljedice: do ismijavanja, koje je moglo izrasti u netolerantnost, ili do divljenja, koje se izražavalo kroz razne oblike simpatije, poput slučaja "bogobojaznih" i "prozelita." Kao konkretne primjere toga dvostrukoga odnosa prema njima možemo navesti, s jedne strane oštar sud jednog govornika kakav je bio Ciceron, koji je prezirao njihovu vjeru pa čak i sam grad Jeruzalem (usp. Pro Flacco, 66-69), a s druge strane stav Neronove žene, Popeje, koju Josip Flavije spominje kao "naklonjenu" Židovima (usp. Židovske

starine, 20,195.252; Život 16), a da ne spominjemo da im je već Julije Cezar službeno priznao posebna prava koja su do nas došla preko već spomenutog židovskoga povjesničara (usp. isto 14,200-216). Sigurno je da je broj Židova, kao što je to uostalom slučaj i danas, bio mnogo veći izvan izraelske zemlje, to jest u dijaspori, negoli na području koje su drugi nazivali Palestinom. Ne čudi stoga što je sam Pavao bio predmetom toga dvostrukoga i različitog vrednovanja o kojem smo govorili. Jedno je sigurno: posebnost židovske kulture i religije lako je našla svoje mjesto unutar tako sveprisutne institucije kao što je bilo Rimsko carstvo. Teži i često ispunjen trpljenjem bit će položaj onih, Židova ili pogana, koji će vjerom prionuti uz osobu Isusa iz Nazareta, u mjeri u kojoj će se razlikovati kako od židovstva tako i od vladajućeg poganstva. U svakom slučaju, dva su čimbenika potpomogla Pavlove napore. Prvi je bila grčka kultura, ili točnije rečeno helenistička, koja je nakon Aleksandra Velikoga postala zajednička baština barem istočnoga Sredozemlja i Bliskog istoka, pa bilo to i putem integriranja mnogih elemenata kultura onih naroda koji su se tradicionalno smatrali barbarskima. Jedan pisac iz toga doba izjavljuje, u tom smislu, da je Aleksandar "učinio da svi svojom domovinom drže čitavu ekumenu... i da se Grk i barbarin više ne razlikuju" (Plutarh, De Alexandri Magni fortuna aut virtute, §§ 6.8). Drugi čimbenik bilo je političko-administrativno ustrojstvo Rimskoga carstva, koje je jamčilo mir i stabilnost od Britanije do južnoga Egipta, sjedinjujući tako područje veće negoli ikada prije. U tom se prostoru moglo kretati uz dostatnu slobodu i sigurnost, koristeći se, između ostaloga, prednostima što ih je pružala izvanredno razgranata mreža putova i cesta i nalazeći u svakom mjestu temeljne kulturne značajke koje su, ne nanoseći nimalo štetu mjesnim vrijednostima, predstavljale zajedničko tkivo jedinstva doista super parte, tako da i židovski filozof Filon Aleksandrijski, suvremenik samoga Pavla, hvali cara Augusta jer "je složio u skladnu cjelinu sve divlje narode... postajući on sam čuvarem mira" (Legatio ad Caium, §§ 146-147).

Svoje tipično univerzalističko viđenje sveti Pavao, bar kršćanski Pavao nakon događaja na putu za Damask, duguje zasigurno vjeri u Isusa Krista, jer lik Uskrsloga nadilazi svaku partikularističku skučenost. Doista, za ovog apostola "nema više: Židov - Grk! Nema više: rob - slobodnjak! Nema više: muško - žensko! Svi ste vi Jedan u Kristu Isusu!" (Gal 3,28). Ipak, ni povijesno-kulturalna situacija njegova doba i njegova okruženja morala je izvršiti utjecaj na njegove odluke i na njegova nastojanja. Netko je opisao Pavla kao "čovjeka triju kultura", vodeći računa o njegovu židovskom podrijetlu, grčkom jeziku i njegovoj povlastici rimskoga građanina ("civis romanus"), o čemu svjedoči i njegovo ime latinskog podrijetla. Posebno valja spomenuti stoičku filozofiju, koja je dominirala u Pavlovo vrijeme i utjecala, premda u manjoj mjeri, i na kršćanstvo. U tom smislu, ne možemo prešutjeti neka imena stoičkih filozofa kao što su začetnici toga pravca Zenon i Kleant, te oni kronološki bliži Pavlu poput Seneke, Musonija i Epiteta: u njima se nalaze uzvišene vrijednosti čovječnosti i mudrosti, koje će prirodno ući u kršćanstvo. Kako izvrsno piše jedan stručnjak za to područje,

"stoička je filozofija... navijestila novi ideal koji je čovjeku doista nametao dužnosti prema njegovim bližnjima, ali ga je u isto vrijeme i oslobađala od svih fizičkih i nacionalnih veza, te je od njega načinila čisto duhovno biće" (M. Pohlenz, *La Stoa*, I, Firenze 1978., str. 565 sl.).

Dovoljno se sjetiti, primjerice, nauka o svemiru kao jedinstvenom, velikom i skladnom tijelu, i slijedom toga nauka o jednakosti među svim ljudima bez društvenih razlika, stavljanja na istu ravan, barem načelno, muškarca i žene, i konačno ideala umjerenosti, prave mjere i vlasti nad sobom kako bi izbjeglo svako pretjerivanje. Kad Pavao piše Filipljanima: "Što god je istinito, što god časno, što god pravedno, što god čisto, što god ljubazno, što god hvalevrijedno; je li što krepost, je li što pohvala - to nek vam je na srcu!" (Fil 4,8), ne čini ništa drugo doli preuzima sasvim humanističku koncepciju vlastitu toj mudrosti. U vrijeme svetog Pavla bila je prisutna i kriza tradicionalne religije, barem u njezinim mitološkim i građanskim vidicima. Nakon što je Lukrecije, već jedno stoljeće ranije, polemički izjavio da je "religija dovela do tolikih nedjela" (*De rerum natura*, 1,101), filozof poput Seneke, nadilazeći dobrano svaki izvanjski ritualizam, naučavao je da je "Bog blizu tebe, s tobom, unutar tebe" (Pisma Luciliju, 41,1). Slično tome, kad se Pavao obraća slušateljstvu sastavljenom od epikurejskih i stoičkih filozofa na atenskom Areopagu, doslovno kaže da Bog "ne prebiva u rukotvorenim hramovima... U njemu doista živimo, mičemo se i jesmo" (Dj 17,24.28). Time on nesumnjivo izriče židovsku vjeru u Boga koji se ne može prikazati antropomorfnim izričajima, nego se stavlja i na jednu religijsku valnu duljinu koju su njegovi slušatelji dobro razumjeli. Moramo usto voditi računa o činjenici da se mnogi poganski kultovi nisu obazirali na službene gradske hramove, nego su se odvijali na privatnim mjestima koja su omogućavala inicijaciju pristaša. Nije stoga čudilo da su se i kršćanski sastanci (*ekklesiai*), kako nam to potvrđuju Pavlove poslanice, održavali po privatnim kućama. Tada, uostalom, nije postojalo nikakvo javno zdanje u tu svrhu. Stoga su kršćanski skupovi suvremenici morali izgledati samo kao inačica njihove najskrivnije religijske prakse. Ipak, razlike između poganskih kultova i kršćanskoga kulta nisu malene i odnose se kako na svijest o identitetu sudionika tako i na sudjelovanje u zajedništvu muškaraca i žena, slavlje "večere Gospodnje" i čitanje Pisama.

Zaključno, u ovom brzom preletu kulturnim ozračjem prvoga stoljeća kršćanske ere postaje jasno da nije moguće ispravno shvatiti svetoga Pavla ako ga se ne smjesti u okruženje, kako židovsko tako i pogansko, njegova vremena. Na taj način njegov lik dobiva svoju povijesnu i idejnu širinu, otkrivajući istovremeno zajedničke crte ali i posebnosti s obzirom na okruženje. No to slično vrijedi i za kršćanstvo uopće, čija je najizvrsnija paradigma apostol Pavao od kojega još uvijek svi mi možemo mnogo toga naučiti.

Papin pozdrav hrvatskim hodočasnicima na hrvatskom

S velikom radošću pozdravljam hrvatske hodočasnike, a posebno krizmanike iz

konkatedralne župe Svetoga Petra apostola iz Splita. Dragi mladi, sjetite se i vi poput vašega zaštitnika u svom srcu često odgovoriti Isusu riječima „Gospodine, ti znaš da te ljubim“. Hvaljen Isus i Marija!

© Copyright - Libreria Editrice Vaticana